

Kolekcia rukopisov Bodmer a Papyrus P⁷² (Bodmer VIII)

František Trstenský

<https://doi.org/10.54937/nhe.2024.13.2.8-17>

Manuscripts collection Bodmer and Papyri P⁷² (Bodmer VIII)

Abstract: *Among the biblical manuscripts is the oldest testimony known of the two letters of St. Peter conserved in the Bodmer Papyri VIII from the 3rd century C.E. that was discovered along with many other papyri in Middle Egypt in about 1952, and were purchased by the Swiss collector Martin Bodmer. Around the end of the fifties, it was placed in safekeeping at the Bibliotheca Bodmeriana in Cologne, near Geneva. Ever since the owner gave the papyrus to Pope Paul VI as a gift in 1969, it has been kept in the Vatican Apostolic Library. This article focuses on the brief description of this papyri.*

Keywords: *Papyri. Manuscript. Codex. Origin. Composition.*

Úvod

20. storočie poznamenali štyri mimoriadne dôležité objavy biblických papyrusov a pergamenov, ktoré ovplyvnili ďalšie štúdium Biblie a kresťanstva. Na prvom mieste to bola, počnúc rokom 1947, séria objavov zvitkov v lokalite Mŕtveho mora, ktoré poznáme pod názvom Kumránske zvitky alebo v širšom geografickom zaradení Zvitky od Mŕtveho mora. Druhým dôležitým nálezom bola kolekcia papyrusov Chester Beatty objavených v Egypte v roku 1931, ktoré obsahujú grécke a koptské texty datované do obdobia od 2. do 4. storočia po Kr. Tretím objavom sú rukopisy z lokality Nag Hammadi obsahujúce kresťanské gnostické texty z 3. až 6. storočia nájdené v roku 1945. Napokon štvrtým objavom je kolekcia papyrusov Bodmer nájdených začiatkom 50. rokov 20. storočia.¹

Kolekcia papyrusov Bodmer je pomenovaná po humanistovi a zberateľovi jedinečných a zriedkavých literárnych diel Martinovi Bodmerovi (1899 – 1971), ktorý založil

¹ COMFORT, Philip. *Encountering the Manuscripts. An Introduction to New Testament Paleography & Textual Criticism*. Nashville : Broadman & Holman Publishers 2005, s. 58.

„knížnicu svetovej literatúry“ Bibliotheca Bodmeriana v Cologny blízko Ženevy. Pred svojou smrťou Martin Bodmer založil nadáciu Foundation Martin Bodmer, ktorej poslaním je zabezpečiť fungovanie knižnice a prístup k nej pre verejnosť.

Pôvod kolekcie papyrusov Bodmer

Pod označením kolekcia papyrusov Bodmer sa v širokom zmysle slova rozumie zbierka klasických, biblických a kresťanských gréckych rukopisov, biblických a kresťanských koptských rukopisov a ďalších rukopisov, ktoré sú vo vlastníctve tejto knižnice. V užšom zmysle slova sa označením kolekcia papyrusov Bodmer rozumie zbierka rukopisov, ktoré zakúpil Martin Bodmer v 50. rokoch 20. storočia. Za miesto ich pôvodu sa považuje egyptský Pabau blízko Dišny, kde bolo centrom mníšskeho života podľa vzoru sv. Pachómia.² Preto sa v niektorej odbornej literatúre používa aj označenie „Papyrusy Dišna“. V koptskom jazyku meno Pachómios znamená „sokol“ a jeho sviatok sa slávi 9. mája. V Katolíckej cirkvi sa slávi 15. mája. Žil v rokoch 292 až 348 po Kr. Počas svojho života založil deväť kláštorov a od roku 336 po Kr. žil práve v kláštore v Pabau. Podľa všetkého zbierka papyrusov pochádza z knižnice Pachomiovho kláštora v Pabau.³

Klasifikácia kolekcie papyrusov Bodmer

Nasledujúca tabuľka prináša prehľad niektorých rukopisov, ktoré sú napísané v gréckom jazyku a majú priamo biblický obsah alebo zameranie a sú v kódexovej forme:

P. Bodmer II = P66: Jn 1,1-21,9
P. Bodmer V: Narodenie Márie, niekedy sa nazýva aj Jakubova apokalypsa
P. Bodmer VII = P72: Júdov list 1-25
P. Bodmer VIII = P72: 1-2 Petrov list
P. Bodmer IX = 2113: Ž 33-34
P. Bodmer X: korintská korešpondencia (odpoveď Korint'anov na Pavlov druhý a tretí list)
P. Bodmer XI: 11. Šalamúnova óda 11
P. Bodmer XIV = P75: Lk 3,18-18,18; 22,4-24,53
P. Bodmer XV = P75: Jn 1,1-15,8
P. Bodmer XVII = P74: Sk 1,2-28,31; Jak 1,1-5,20; I Pt 1,1-3,5; 2 Pt 2,21-3,16; I Jn 1,1-5,17; 2 Jn 1-13; 3 Jn 6, 12; Júd 3-25
P. Bodmer XXIV = 2110: Ž 17,46-117,44
P. Bodmer XLV: Príbeh Zuzany
P. Bodmer XLVI: Dan 1,1-20
P. Bodmer? = P73: Mt 25,43; 26,2-3

V nasledujúcej tabuľke sú rukopisy v koptskom jazyku:

P. Bodmer III: Jn 1,1-21,25; Gn 1,1-4,2

² ROYSE, James Ronald. *Scribal Habits in Early Greek New Testament Papyri*. Leiden : Brill 2008, s. 19. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004161818.i-1055>

³ WASSERMAN, Albert. *Papyrus 72 and Bodmer Miscellaneous Codex*. In: *New Testament Studies* 51 (2005), s. 139. <https://doi.org/10.1017/S0028688505000081>

P. Bodmer VI: Prís 1,1-21,4
P. Bodmer XVI: Ex 1,1-15,21
P. Bodmer XVIII: Dt 1,1-10,7
P. Bodmer XIX: Mt 14,28-28,20; Rim 1,1-2,3
P. Bodmer XXI: Joz 6,16-25; 7,6-11,23; 22,1-2; 22,19-23,7; 23,15-24,2
P. Bodmer XXII: Jer 40,3-52,34; Náreky, Jeremiášov list, Bar 1,1-5,5
P. Bodmer XXIII: Iz 47,1-66,24
P. Bodmer XL: Pies
P. Bodmer XLI: Skutky Pavla
P. Bodmer XLII: 2 Kor
P. Bodmer XLIII: Apokryfon
P. Bodmer XLIV: Dan

V nasledujúcej tabuľke sú rukopisy kresťanského pôvodu s rôznym zameraním v gréčtine:

P. Bodmer XII: liturgický fragment (Melitus zo Sardy?)
P. Bodmer XIII: Veľkonočná kázeň Melita zo Sardy
P. Bodmer XX: Fileova apológia
P. Bodmer XXIX-XXXVIII: Codex visionum
P. Bodmer XLVII: Morálne poučenia

V nasledujúcej tabuľke sú rukopisy koptského kresťanského pôvodu:

P. Bodmer XXXIX: Pachomiov list 1 ^b
--

V nasledujúcej tabuľke sú rukopisy s obsahom klasickej gréčtiny:

P. Bodmer I: Iliad 5 a 6
P. Bodmer IV: Menander
P. Bodmer XXV: Menander
P. Bodmer XXVI: Menander
P. Bodmer XXVII: Tukydidés
P. Bodmer XXVIII: Satirická hra
P. Bodmer XLVIII: Iliad
P. Bodmer XLIX: Odyssea

Pre textovú kritiku Biblie majú najväčšiu dôležitosť tri papyrusy tejto kolekcie: P⁶⁶, P⁷² a P⁷⁵.

Papyrus P⁶⁶ pôvodne obsahoval Jánovo evanjelium v kódexovej forme na 156 stranách, z ktorých sa zachovalo 104 strán od Jn 1,1 po 14,26 (časť Jn 6,11-35 chýba) a časť Jn 14, 29-21,9 je len v neúplnej forme. Väčšina odborníkov sa zhoduje v názore, že kódex bol zostavený okolo roku 200 po Kr. Pre elegantnosť kaligrafie sa predpokladá, že bol napísaný v skriptórii. Zvláštnosťou tohto papyrusu je, že obsahuje až 400 osobitých variant

textu, pričom až polovica je spôsobená nepozornosťou samotného rukopisca. Ide o najstarší známy rukopis, ktorý už obsahuje perikopu o žene pristihnutej pri cudzoložstve (Jn 7,53-8,11).

Papyrus P⁷² prvýkrát zverejnil Michel Testuz v roku 1959.⁴ V tomto článku sa zameriavam na Bodmerov papyrus VIII, ktorý obsahuje 1 a 2 Pt. Rovnaké označenie P⁷² nesie aj Bodmer VII, ktorý obsahuje Júdov list. Martin Bodmer predstavil tento rukopis pápežovi Pavlovi VI. pri jeho návšteve Ženevy v roku 1969 a neskôr ho podaroval Vatikánu a dnes je uložený vo Vatikánskej knižnici.⁵

Papyrus P⁷⁵ pôvodne obsahoval Lukášovo a Jánovo evanjelium na 72 listoch, tzn. 144 stranách a bol napísaný medzi rokmi 175 – 225 po Kr. a predstavuje najstaršiu známu časť Lukášovho evanjelia. Zachovalo sa 102 strán, na ktorých je väčšia časť Lukášovho evanjelia a polovica Jánovho evanjelia. P⁷⁵ preukazuje veľmi blízku textovú podobnosť k Vatikánskemu kódexu (B), preto sa niektorí odborníci domnievajú, že aj pôvod textu Vatikánskeho kódexu je potrebné posunúť až do 2. storočia po Kr.⁶

Dôležitosť Bodmera VIII

Ako už bolo spomenuté, Bodmer VIII obsahuje 1 a 2 Pt. Do jeho objavenia sa najstarší text nachádzal vo významných unciálnych kódexoch: Vatikánsky kódex (B), Sinajský kódex (a), ktoré sa datujú do 4. storočia; Alexandrijského kódexu (A) a Kódexu Efrém, ktoré sa datujú do 5. storočia a Kódex Béze z 5/6. storočia. S nájdením Bodmera VIII sme vkročili až do 3. storočia po Kr. a vlastnime najvzácnejší text 1-2 Pt (taktiež Júdovho listu v Bodmeri VII), pričom je to o to viac vzácnejšie, že text sa zachoval na papyruse.⁷

Okolnosti kompozície Bodmera VIII

Bodmer VIII bol zostavený v 3. – 4. storočí po Kr., tzn. v čase, keď kresťanstvo bolo ešte oficiálne zakázaným náboženstvom. Teda vďaka aj tomuto rukopisu sa môžeme priblížiť dobe, keď napriek zákazom kresťanská viera rástla, rozširovala sa a presiahla hranice Rímskej ríše. Rukopis vznikol v Egypte (bez ďalšej možnosti bližšie určiť miesto vzniku), čo je iste zaujímavá informácia, keď si uvedomíme, že pre Starý zákon táto krajina predstavovala negatívnu skúsenosť otroctva, aj keď jestvujú v Starom zákone texty, ktoré hovoria o krajine ležiacej na brehoch rieky Níl v pozitívnom svetle (Iz 19,21; Mich 7,12 a pod.). Pre kresťanov sa Egypt stal krajinou, ktorá poskytla prístrešie Svätej rodine a veľmi rýchlo nadobudla postavenie dôležitého centra raného kresťanstva. Pre zaujímavosť pripomeniem, že Egypt bol miestom prvého prekladu Hebrejskej Biblie, konkrétne do gréčtiny, ktorý poznáme pod názvom Septuaginta, ktorý vznikol v priebehu 3. a 2. storočia pred

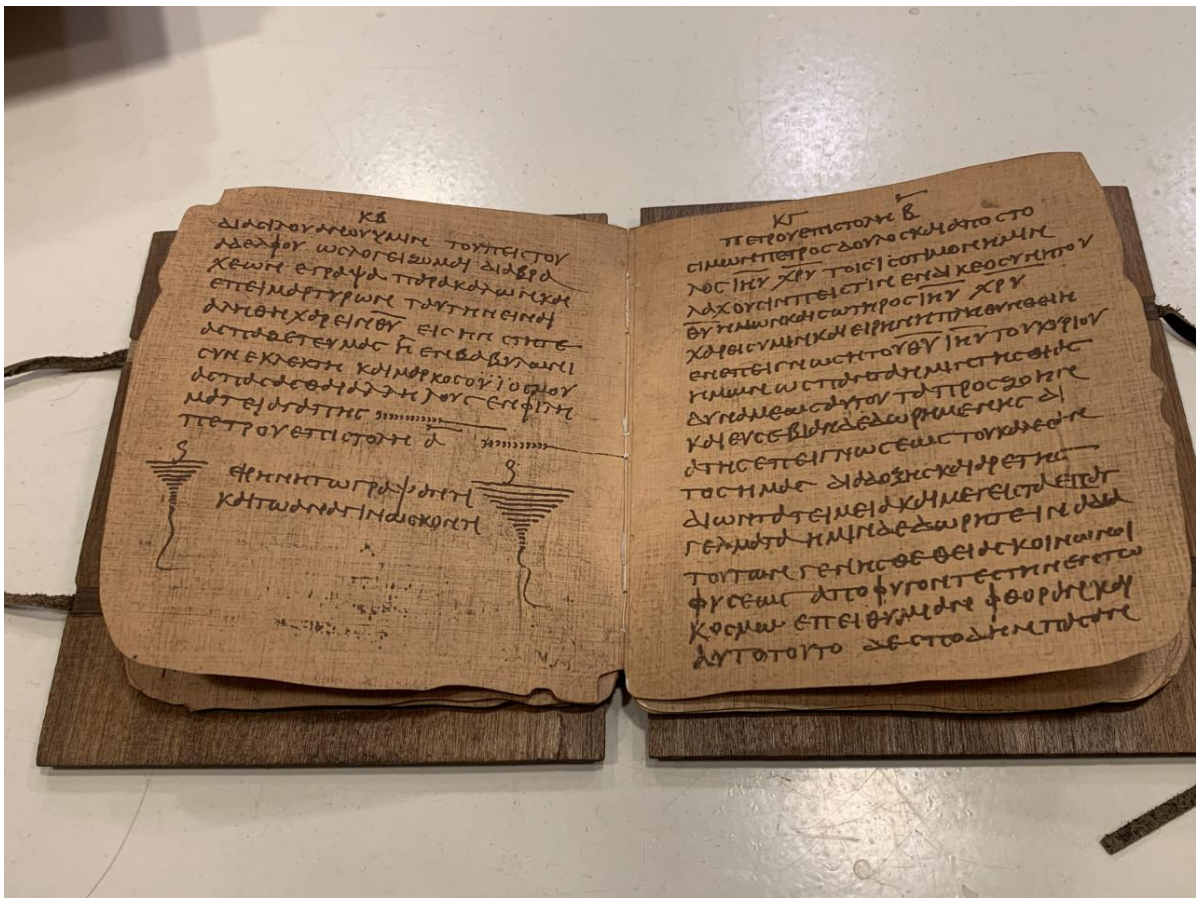
⁴ GOPPELT, Leonhard. *A Commentary on 1 Peter*. Grand Rapids : Wm. B. Eerdmans Publishing Company 1993, s. 56.

⁵ Pre jednotlivé tabuľky porov.: PIETERSMA, Albert. *Bodmer Papyri*. In FREEDMAN, David Noel. (ed.): *THE ANCHOR BIBLE DICTIONARY, VOLUME 1*. New York : Doubleday Books 1992, s. 766 – 767. <https://doi.org/10.5040/9780300261875-1031>

⁶ HULL Jr., F. Robert. *The Story of the New Testament Text*. Atlanta : The Society of Biblical Literature 2010, s. 116 – 118.

⁷ TESTUZ, Michael. *L'Épître de Jude (PB VII). Les deux Épîtres de Pierre (PB VIII). Les Psaumes 33 et 34 (PB IX)*. In *Bibliotheca Bodmeriana. La collection des Papyrus Bodmer 2. Graeca biblica et christiana*. München K. G. Saur Verlag 2000, s. 2/711.

Kr., za pomoci ktorého sa šírila biblická viera v jedného Boha do celého vtedajšieho sveta. Septuaginta sa stala pre prvé kresťanské komunity mimo územie Izraela dôležitým textom, z ktorého potvrdzovali, že Ježiš z Nazareta je prisľúbený Mesiáš. Rovnako v Egypte sa našiel aj zatiaľ najstarší fragment Nového zákona, papyrus P⁵², ktorý obsahuje časti veršov 18. kapitoly Jánovho evanjelia a datuje sa okolo roku 130 po Kr.⁸ Egypt sa stal významným centrom mníšskeho života. Napokon egyptská Alexandria spolu s Antiochiou v Sýrii predstavovali dve najdôležitejšie teologické školy kresťanstva. Spomíname to úmyselne, aby sme vnímali atmosféru, v ktorej bol Bodmerov papyrus zostavený.⁹

(Papyrus Bodmer VIII) P⁷² – Papyrus Nr. 72

Kresťanské skriptória v Egypte

V Egypte jestvovali centrá kresťanstva, v ktorých dochádzalo k prepisovaniu rukopisov Starého a Nového zákona ako aj ďalších kresťanských kompozícií. Už som spomenul Alexandriu, kde v 2. storočí po Kr. vznikla katechetická škola nazývaná „Didaskelion“.

⁸ ALAND, Kurt – ALAND, Barbara. *The Text of The New Testament*. Grand Rapids : Wm. B. Eerdmans Publishing Company 1995, s. 85.

⁹ RATZINGER, Jozef. *Preľazjone*. In MARTINI, Carlo Martini (ed.): *Beati Petri Apostoli Epistulae. Ex Papyro Bodmeriana VIII Transcriptae*. Città del Vaticana, Madrid : Bibliotheca Apostolica Vaticana, Testimonio Compañia Editorial 2003, s. VIII – X.

Euzébius z Cézarey (263 – 339 po Kr.) predpokladá, že škola jestvovala ešte pred Pantanenom, ktorý ju viedol v rokoch 160 – 180 po Kr. (zomrel okolo roku 200 po Kr.) Pantanenus bol pôvodne stoickým filozofom, ktorý konvertoval na kresťanstvo. Jeho žiakom bol sv. Klement Alexandrijský (150 – 215 po Kr.), ktorý po ňom viedol školu. Je celkom možné, že v škole jestvovalo aj skriptorium, kde sa prepisovali biblické spisy. Školu najviac preslávil Origenes (185 – 254 po Kr.). Euzébius z Cézarey uvádza, že mal viacero rukopiscov, ktorým diktoval text. Známa je predovšetkým jeho Hexapla, tzn. šesť verzí biblického textu (hebrejský text; Secunda – hebrejský napísaný gréckymi písmenami; Akvilov preklad hebrejskej Biblie; Symmachov preklad hebrejskej Biblie; Septuaginta; Teodóciov preklad hebrejskej Biblie).

Ďalším významným centrom kresťanského života v Egypte a aj činnosti kresťanského skriptória sa nachádzal v lokalite Oxyrhynchus, ktoré leží asi 160 km juhozápadne od Káhiry. V tejto lokalite sa našli tisícky fragmentov papyrusov, medzi ktorými sú aj biblické texty, ktoré sa datujú do obdobia 2. až 7. storočia po Kr. Medzi najvýznamnejšie novozákonné texty patrí P¹ (okolo roku 250 po Kr, obsahuje Mt 1); P⁵ (okolo roku 250, obsahuje Jn 1,16,20); P¹⁵ (okolo roku 250, obsahuje 1 Kor 7-8); P²⁰ (okolo roku 250, obsahuje Jak 2-3); P⁹⁰ (okolo roku 150, obsahuje Jn 18-19) atď. Z celkového počtu asi 116 novozákonných rukopisov na papyruse až 43 pochádza z tejto lokality. Niektorí autori sa domnievajú, že rukopisy pôvodne vznikli v Alexandrii a boli poslané do Oxyrhynchu. Práve objavy v Dišne predstavujú isté prepojenie medzi Alexandriou a Oxyrhynchom. Po smrti Pachómia žilo v oblasti až 50 000 mníchov, ktorých denným programom bolo aj čítať a učiť sa naspamäť biblické texty. Niektoré rukopisy (zvlášť P⁴⁶ a P⁶⁶) preukazujú vysoký stupeň profesionality a elegancie, čo predpokladá skriptorium a zdatného rukopiscu, a preto mohli vzniknúť v Alexandrii. Papyrusové rukopisy tak mohli byť výsledkom objednania zo strany mníchov pre potreby kláštorov. Kresťanskí rukopiscisti sa mohli technike prepisovania biblických spisov naučiť od židovských rukopiscov, ktorí mali v tejto profesii už niekoľko stáročných skúseností.¹⁰

¹⁰ COMFORT, Philip. *Encountering the Manuscripts. An Introduction to New Testament Paleography & Textual Criticism*. Nashville : Broadman & Holman Publishers 2005, s. 24 – 27.

Päť najdôležitejších papyrusových rukopisov Nového zákona¹¹

Označenie	Názov	Datačia	Obsah	Dôležitosť
P ⁴⁵	Chester Beatty I	3. stor.	Časti všetkých evanjelií a Skutkov apoštolov	Text medzi Alexandrijským a západným typom
P ⁴⁶	Chester Beatty II	3. stor.	Časti väčšiny Pavlových listov	Starobylosť Pavlových listov
P ⁴⁷	Chester Beatty III	3. stor.	Zjv 9,10-17,2	Text blízky Vatikánskemu kódeXu
P ⁶⁶	Bodmer II	3. stor.	2/3 Jánovho evanjelia	Kvalita a kvantita textu
P ⁷⁵	Bodmer XIV-XV	3. stor.	Väčšina Lukášovho evanjelia a polovica Jánovho evanjelia	Takmer identický text s Vatikánskym kódeXom

Formálna stránka Bodmera VIII

Pokiaľ ide o formát, rukopis má malé rozmery (15,5 cm x 14,2 cm), čo naznačuje, že kódex nebol určený na liturgické účely, ale skôr súkromné použitie veriaceho jednotlivca, dobre postaveného, ktorý chcel mať domácu knižnicu posvätných spisov Svätého písma. V 3. storočí po Kr. mal kánon Svätého písma už v mnohých aspektoch pevné jadro. Určite do neho patrili štyri evanjeliá, Skutky apoštolov, Pavlove listy, ale (ne)obsahoval spisy, ktoré boli diskutované. „Euzébius z Cézarey uvádza, že medzi diskutované spisy – avntilego, **mena**, ktoré nie sú uznávané všetkými, patrí Jakubov list, Júdov list, Druhý Petrov list a Druhý a Tretí Jánov list, ktorý patrí evanjelistovi Jánovi alebo inej osobe s rovnakým menom.“¹²

Nevieme presne, ktoré kritériá ovplyvnili nášho zadávateľa. Bodmer VIII síce obsahuje len 1-2 Pt, ale keďže je zviazaný s ostatnými kompozíciami, používa sa aj pre ne všeobecné označenie Bodmerov kódex. Dnes kódex nesie označenie Bodmer V; VII; VIII; IX; X; XI; XII; XIII; XX a obsahuje deväť rôznych spisov v tomto poradí: *Narodenie Márie, korešpondencia medzi Pavlom a Korint'anni, jedenásta óda Šalamúna, Júdov list, veľkonočná homília Melitona zo Sárd, fragment kresťanského hymnu, Fileova apológia, Ž 33 a 34*¹³ a *napokon Prvý a Druhý list Petrov*. Ide teda o antológiu textov na 180 stranách, ktoré neboli napísané

¹¹ HULL Jr., F. Robert. *The Story of the New Testament Text*. Atlanta : The Society of Biblical Literature 2010, s. 118.

¹² TRSTENSKÝ, František. *Komentár k Jakubovmu listu*. Svät : KBD 2010, s. 9.

¹³ Vystáva otázka, či jestvuje nejaké spojenie medzi umiestnením 1-2 Pt a zároveň Ž 33 a 34, ktoré sa v kódexe nachádzajú pred nimi. Ž 34 je viackrát citovaný v 1 Pt (Ž 34,9 v 1 Pt 2,3 a Ž 34,13-17 v 1 Pt 3,10-12). Ž 33 sa však nespomína. Porov.: WASSERMAN, Tommy. *Papyrus 72 and Bodmer Miscellaneous Codex*. In *New Testament Studies* 51 (2005), s. 147.

v rovnakom čase a nepochádzajú od jedného rukopisca. Na zostavení sa podieľali pravdepodobne štyria rôzni rukopisci v období od začiatku 3. storočia po prvú polovicu 4. storočia po Kr. Ich počet však ostáva predmetom diskusie. Eric G. Turner hovorí až o šiestich rukopisoch. 1.: Narodenie Márie; 2.: korešpondencia medzi Pavlom a Korint'ňami, jedenásta óda Šalamúna, Júdov list; 3.: homília Melitona zo Sárd; 4.: Fileova apológia; 5.: Ž 33 a 34; 6.: Prvý a Druhý list Petrov. Pokiaľ ide o samotný P⁷², tzn. Bodmer VII a VIII, Turner zastáva stanovisko, že pochádza od dvoch rozdielnych rukopiscov.¹⁴ Znamená to, že spisy boli pôvodne oddelené a až neskôr sústredené do jedného kódexu. Faksimile, ktoré vlastní knižnica TF KU, obsahuje reprodukciu 1-2 Pt.

Michel Testuz sa domnieva, že Bodmer VIII pochádza z rúk koptských rukopiscov, čo je celkom možné, že pochádzali z okolia mesta Téby. Na potvrdenie tohto názoru uvádza, že na okraji 2 Pt 2,22 sa nachádzalo koptské slovo PMEĪ, čo znamená „autentický“ a že v texte často dochádza k zámene gréckych písmen K a G, čo je charakteristické pre Koptov z Téb. Nešlo o kresťanov, ktorí by patrili ku gnostikom, ale tvorili súčasť „veľkej“ Cirkvi, čo potvrdzuje prítomnosť textov, ktoré majú protignostické zameranie.¹⁵

Na mieste je otázka, prečo dochádza k takýmto rozdeleniam na menšie časti. Dôvodov je niekoľko. Kódex bol rozobraný a dnes sa niektoré časti nachádzajú vo Vatikáne a niektoré v Ženeve. V priebehu výskumu, ktoré začali od 50. rokov a sústredili sa na jednotlivé spisy, dali odborníci rôzne označenia týmto spisom, ako je uvedené v tabuľkách. K jednotlivým výskumom vznikli aj rôzne publikácie podľa špecializácie jednotlivých odborníkov a ich predmetu záujmu.¹⁶

Poznámky k textu

1 a 2 Pt patrí do najstaršej časti a boli zapísané spolu s korešpondenciou Pavla s Korint'ňami, Šalamúnovou ódou a Júdovým listom v 3. storočí po Kr. Preto z hľadiska textovej kritiky predstavuje Bodmer VIII najstaršie svedectvo na papyruse, na ktorom sa zachoval takmer kompletný text 1 a 2 Pt na 36. stranách. 1-2 Pt majú vlastné číslovanie. Každá strana obsahuje od 17 do 19 riadkov a každý riadok 20 až 25 písmen. Začiatok a ukončenie každého listu je jasne odlišený nápismi PETROU EPISTOLH A alebo B. List je zakončený poznámkou rukopisca EIRHNH TW GRAYANTI KAI TW ANAGINWSKONTI – *Pokoj tomu, kto píše ako aj tomu, kto číta.*

Božie mená sú skrátene vtedy zaužívaným spôsobom QEOS QS PATHR PR KURIOS KS IHSOUS IS CRISTOS CS (s písmenami na základe koncoviek pri skloňovaní, napríklad v genitíve QU PTS KU IU alebo IHU CRU) atď. Pri slove PNEUMA sú koncovky sú rôzne PNAI PNI PNTI. Pre identifikáciu Božích mien (nomina sacra) rukopisec ich označil súvislou čiarou nad písmenami. Súvislú čiaru použil aj pri iných menách, napríklad SARRA ABRAAM NWE. V texte často dochádza k itacizmu, tzn. k zámene ei za

¹⁴ HULL Jr., F. Robert. *The Story of the New Testament Text*. Atlanta : The Society of Biblical Literature 2010, s. 117.

¹⁵ TESTUZ, Michael. *L'Épître de Jude (PB VII). Les deux Épîtres de Pierre (PB VIII). Les Psaumes 33 et 34 (PB IX)*. In Bibliotheca Bodmeriana. La collection des Papyrus Bodmer 2. Graeca biblica et christiana. München K. G. Saur Verlag 2000, s. 714/2.

¹⁶ WASSERMAN, Tommy. *Papyrus 72 and Bodmer Miscellaneous Codex*. In *New Testament Studies* 51 (2005), s. 137 – 138. <https://doi.org/10.1017/S0028688505000081>

i, i za ei, e za ai. Úplne chýba interpunkcia, a ak sa niekde nachádza bodka, skôr ide o neúmyselnosť. Rukopisec si občas pomýli z s d, d s q, z s s, r s l, pričom všetky omyly sú z dôvodu podobnosti výslovnosti.¹⁷

1 a 2 Pt je doprevádzaný podtitulmi, ktoré sú uvedené na okraji textu. Z nich majú niektoré zvlášť osobitosti: PERI AGEIOSUNH – Ohľadom svätosti (1 Pt 1,15); PERI CRU PAQOS EN SARKI – Ohľadom Kristovho utrpenia v tele (1 Pt 4,1). Tieto názvy neboli pravdepodobne zostavené rukopiscom s dobrou znalosťou gréčtiny, pretože výraz, ktorý sprevádza predložku PERI, nie je v požadovanom páde. Podľa všetkého koptský rukopisec jednoducho prevzal slovo, ktoré našiel v texte a urobil z neho podtitul.¹⁸

Medzi ďalšie ortografické zvláštnosti patrí skutočnosť, že počet skutočných chýb rukopisca sú relatívne dosť vysoké a potvrdzujú jeho neistú znalosť gréckeho jazyka. Ide o morfológické chyby (napr. elpidan namiesto elpida v 1 Pt 1,3); vynechanie písmen (fqartw namiesto afqartw v 1 Pt 3,4); doplnenie písmen (proegnwsamenou namiesto proegnwsmenou v 1 Pt 1,20); haplografia, tzn. vynechanie písmen alebo skupiny slov (diou namiesto dio ou v 2 Pt 1,12); homeoteuton (kai cilia eth chýba pri druhom výskyte v 2 Pt 3,8); diptografia (je opakom haplografie), tzn. opakovanie písmen alebo skupiny slov (ebasanizen namiesto ebasanizen v 2 Pt 2,8) atď. Chýb tohto typu je najmenej 11 v 1 Pt a 18 v 2 Pt. Pre porovnanie Codex Vaticanus (B), ktorý sa datuje do 4. storočia, obsahuje v 1 Pt 4-5 chýb a v 2 Pt len 1 chybu.¹⁹

Bodmer VIII ďalej obsahuje samotenu“ lektúru, tzn. také čítanie textu, ktoré ne-nachádzame v ďalších svedkov textovej tradície. Najčastejšie ide o nahradenie slov ich synonymami. Osobitný prípad však predstavuje lektúra qeou (Boha resp. Božieho) namiesto cristou (Krista resp. Kristovho) v 1 Pt 5,1, ktorá možno vyplýva z nejakého nám neznáme doktrinálneho úmyslu rukopisca alebo prostredia: „Πρεσβύτερους οὖν ἐν ὑμῖν παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός· *Starších, čo sú medzi vami, prosím ako spolustarší a svedok Kristových utrpení, ale aj účastník jeho slávy, ktorá sa má v budúcnosti zjaviť.*“ Ďalší prípad nachádzame v 2 Pt 1,20, kde sa stretáme s lektúrou profhteia kai graph (proroctvo a písmo) namiesto profhteia graphj: „τοῦτο προῶτον γινώσκοντες ὅτι πᾶσα προφητεία γραφῆς ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται· *Predovšetkým však vedzte, že nijaké proroctvo v Písme nepripúšťa súkromný výklad.*“ Celkovo napočítame v rukopise približne 60 takýchto samotených“ lektúr, ktoré sú však z hľadiska učenia druhoradého významu a nevňášajú do našich vedomostí nové prvky.

Záver

Je zaujímavé, že Bodmer VIII obsahuje množstvo lektúr, ktoré sme poznali už skôr z iných kódexov. Bodmer VIII obsahuje lektúry, ktoré sú charakteristické pre Codex Vaticanus (B) a ktoré sme až po objavenie Bodmera VIII považovali za zvláštnosti len tohto

¹⁷ MARTINI Carlo Martini (ed.): *Beati Petri Apostoli Epistulae. Ex Papyro Bodmeriana VIII Transcriptae*. Città del Vaticana, Madrid : Bibliotheca Apostolica Vaticana, Testimonio Compañia Editorial 2003, s. XXI – XXII.

¹⁸ TESTUZ, Michael. *L'Épître de Jude (PB VII). Les deux Épîtres de Pierre (PB VIII). Les Psaumes 33 et 34 (PB IX)*. In Bibliotheca Bodmeriana. La coolection des Papyrus Bodmer 2. Graeca biblica et christiana. Múnchen K. G. Saur Verlag 2000, s. 33.

¹⁹ MARTINI, Carlo Martini (ed.): *Beati Petri Apostoli Epistulae. Ex Papyro Bodmeriana VIII Transcriptae*. Città del Vaticana, Madrid : Bibliotheca Apostolica Vaticana, Testimonio Compañia Editorial 2003, s. XXV – XXVI.

kódexu. Bodmer VIII patrí medzi rukopisy alexandrijského typu, ktorý, okrem už spomínaného Codex Vaticanus, zaradzujeme Codex Sinaiticus a Codex Alexandrinus. Bodmer VIII potvrdzuje starobylosť textu, ktorý obsahuje edícia Nestle-Aland Novum Testamentum Graece, ktorá sa považuje za východiskový text pri exegetických štúdiách. V tomto smere Bodmer VIII nepriniesol nejaké osobitne dôležité nové lektúry, ktoré by sme doteraz nepoznali, ale práve naopak, potvrdil kvalitu textu, ktorý dnes bibliști všeobecne používajú.

Použitá literatúra

- ALAND, Kurt – ALAND, Barbara. *The Text of The New Testament*. Grand Rapids : Wm. B. Eerdmans Publishing Company 1995.
- COMFORT, Philip. *Encountering the Manuscripts. An Introduction to New Testament Paleography & Textual Criticism*. Nashville : Broadman & Holman Publishers 2005.
- GOPPELT, Leonhard. *A Commentary on 1 Peter*. Grand Rapids : Wm. B. Eerdmans Publishing Company 1993.
- HULL Jr., F. Robert. *The Story of the New Testament Text*. Atlanta : The Society of Biblical Literature 2010.
- MARTINI, Carlo Maria. (ed.): *Beati Petri Apostoli Epistulae. Ex Papyro Bodmeriana VIII Transscriptae*. Città del Vaticana, Madrid : Bibliotheca Apostolica Vaticana, Testimonio Compañia Editorial 2003.
- PIETERSMA, Albert. *Bodmer Papyri*. In FREEDMAN, David Noel. (ed.): THE ANCHOR BIBLE DICTIONARY, VOLUME 1. New York : Doubleday Books 1992. <https://doi.org/10.5040/9780300261875-1031>
- ROYSE, James Ronald. *Scribal Habits in Early Greek New Testament Papyri*. Leiden : Brill 2008. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004161818.i-1055>
- TESTUZ, Michael. *L'Épître de Jude (PB VII). Les deux Épîtres de Pierre (PB VIII). Les Psaumes 33 et 34 (PB IX)*. In Bibliotheca Bodmeriana. La collection des Papyrus Bodmer 2. Graeca biblica et christiana. München K. G. Saur Verlag 2000.
- TRSTENSKÝ, František. *Komentár k Jakobovmu listu*. Svit : KBD 2010.
- WASSERMAN, Tommy. *Papyrus 72 and Bodmer Miscellaneous Codex*. In New Testament Studies 51 (2005). <https://doi.org/10.1017/S0028688505000081>

Adresa autora:

prof. ThDr. PaedDr. František Trstenský, PhD.
Katólicka univerzita v Ružomberku,
Teologická fakulta v Košiciach
Teologický inštitút v Spišskom Podhradí
Spišská Kapitula 12
053 04 Spišské Podhradie
e-mail: frantisek.trstensky@ku.sk